

het gezinsleven. De onderzoekers noemen deze laag *Zorg voor een positief opvoed- en opgroei-klimaat* (zie figuur 3).

Figuur 3 Interventiepiramide jeugdsector (Van der Klein, e.a. 2011)

Veronderstellingen achter inzet pedagogisch coördinator op sportverenigingen

De gedachte was dat de inzet van de pedagogisch coördinator de rol van de sportverenigingen in de eerste en tweede laag van de Interventiepiramide van de jeugdsector kan versterken. Het bevorderen van een duurzaam pedagogisch klimaat op de sportverenigingen moest zorgen voor een positieve ontwikkeling van jeugdleden (zorg voor een positief opvoed- en opgroei-klimaat). Preventie moest plaatsvinden door het vroegtijdig signaleren van opvoed- en opgroei-problemen op de sportvereniging, en indien nodig door te verwijzen naar een andere organisatie uit de jeugdketen, waardoor kunnen ernstiger problemen, en mogelijk zelfs jeugdzorgindicaties, konden voorkomen (zie ook Hermanns et al., 2005). Figuur 4 geeft deze veronderstellingen achter de inzet van de pedagogisch coördinator op sportverenigingen schematisch weer. Het versterken van ouderbetrokkenheid behoorde niet expliciet tot de taken van de pedagogisch coördinator.

Figuur 4 Schematische reconstructie veronderstellingen bij inzet pedagogisch coördinator op sportverenigingen

2.3 Onderzoeksvragen en methoden van onderzoek

In deze rapportage beantwoorden we drie onderzoeksvragen. Deze richten zich op de doelstellingen van de inzet van een pedagogisch coördinator op sportverenigingen en op de voorwaarden die de kans vergroten dat deze doelstellingen worden bereikt.

Onderzoeksvraag 1

Op welke wijze kan een pedagogisch coördinator bijdragen aan een duurzaam pedagogisch klimaat op sportverenigingen?

Onderzoeksvraag 2

Op welke wijze kan een pedagogisch coördinator eraan bijdragen dat sportverenigingen beter in staat zijn om risico's en problemen bij jeugdleden en de gezinnen waarin zij leven, te signaleren?

Onderzoeksvraag 3

Welke randvoorwaarden vergroten de kans dat de doelstellingen van een pedagogisch coördinator op sportverenigingen worden bereikt?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn kwantitatieve - enquêteonderzoek - en kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt. De kwalitatieve onderzoeksmethoden bestonden uit wekelijkse rapportages van de pedagogisch coördinator, diepte-interviews met betrokkenen, observaties op de sportverenigingen en verdiepend casusonderzoek.¹

Kwantitatief onderzoek

Door middel van enquêteonderzoek (quasi-experimenteel design) onder jeugdleden en ouders van jeugdleden zijn ontwikkelingen in het pedagogisch klimaat op de sportverenigingen, en het gedrag en psychosociaal welbevinden van de jeugdleden in kaart gebracht. Dit deel van het onderzoek was

¹ In bijlage 1 worden de onderzoeksmethoden gedetailleerd beschreven. Aan de dataverzameling en analyse van de data hebben ook meegewerkt: Claire Aussems, Anne Briggeman, Chella Harreveld, Eva Vriens en Sabine van Westen.

gericht op jeugdleden die in 2010 tussen de 8 en 14 jaar oud waren. Alle ouders zijn per post benaderd met een schriftelijke enquête en op ieder meetmoment zijn twee rappels verzonden. Van de jeugdleden zijn alleen de 12-14 jarigen gevraagd een enquête in te vullen. Het afnemen van de enquêtes bij de jeugdleden vond plaats tijdens trainingsavonden op de sportverenigingen. Enkele jeugdleden hebben, ondanks de aanwezigheid van een onderzoeker van het Verwey-Jonker Instituut, de enquête niet serieus ingevuld. Deze zijn niet meegenomen in het onderzoek.

Een quasi-experimenteel onderzoeksdesign houdt in dat de ontwikkelingen van het pedagogisch klimaat op de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator zijn vergeleken met twee soortgelijke sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator. Om deze ontwikkelingen in kaart te brengen zijn de enquêtes met jeugdleden en met ouders van jeugdleden op drie momenten afgenomen: aan het begin van de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator (begin 2010), een jaar later (begin 2011) en twee jaar later (begin 2012). Tabel 1 toont de respons op de verschillende meetmomenten. Ondanks de inspanningen om tot een hoge respons te komen (zie bijlage 1) is een groot aantal respondenten uitgevallen. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat veel jeugdleden hun lidmaatschap hebben opgezegd.

Tabel 1 Respons enquêteonderzoek

		Nulmeting (2010)	Eenmeting (2011)	Tweemeting (2012)
Jeugdleden	Sportverenigingen met pedagogisch coördinator	167	74	61
	Sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator	95	44	12
	Totaal	262	118	73
Ouders van jeugdleden	Sportverenigingen met pedagogisch coördinator	280	120	79
	Sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator	107	40	14
	Totaal	397	160	93

De enquêtes bevatten verschillende bestaande vragenlijsten. Voor het pedagogisch klimaat is de klimaatschaal voor het pedagogisch klimaat in het onderwijs van Donkers en Vermulst (2011) vertaald naar de context van de sportvereniging. Dit deel van de enquête omvatte stellingen over *de sfeer in de jeugdteams, het gedrag van de jeugdleden, de relatie tussen de trainer en de jeugdspelers, en de mate waarin de trainer de rust kan bewaren in het team.*² Het gedrag en het psychosociaal welbevinden van de jeugdleden is in kaart gebracht met de SDQ-vragenlijst. Dit is een wereldwijd gevalideerd meetinstrument met stellingen over *internaliserende ofwel emotionele problemen* (bijvoorbeeld erg teruggetrokken); *externaliserende gedragsproblemen* (bijvoorbeeld snel boos zijn of vechten); *hyperactiviteit en aandachtsproblemen* (bijvoorbeeld snel afgeleid zijn); *prosociaal gedrag* (bijvoorbeeld andere kinderen helpen); en *contact met leeftijdsgenoten.*³ De enquêtes voor de ouders bevatten stellingen over *ouderbetrokkenheid* (aanwezigheid bij trainingen en wedstrijden) en *ouderparticipatie* (helpen op de sportvereniging).

2 Voor zowel de kinderen als de ouders ligt de Cronbach's alfa voor de schalen tussen de ,78 en ,92. Dit betekent dat de stellingen die in een schaal zijn opgenomen in voldoende mate hetzelfde meten. Zie bijlage 2 voor de stellingen.

3 Zie bijlage 2 voor de stellingen.

Kwalitatieve onderzoeksmethoden

Om de werkwijzen van de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen te beschrijven en verklaringen te vinden voor de resultaten uit het kwantitatieve onderzoek, zijn verschillende kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt. De pedagogisch coördinator heeft wekelijks per sportvereniging een dagboek ingevuld over de werkzaamheden. Daarnaast zijn diepte-interviews afgenomen met vrijwilligers en bestuursleden van de sportverenigingen, met professionals uit de jeugdketen die tussen 2010 en 2012 hebben samengewerkt met de pedagogisch coördinator, en met de pedagogisch coördinator zelf. Verder zijn de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op verschillende momenten geobserveerd. Ten slotte is casuïsonderzoek verricht bij drie jeugdleden waarover de pedagogisch coördinator contact heeft gehad met andere partijen uit de jeugdketen. Dit houdt in dat per jeugdige met de betrokkenen - een ouder, de jeugdige zelf, de trainer en bijvoorbeeld een medewerker van het Centrum voor Jeugd en Gezin - interviews zijn afgenomen.

3 *De pedagogische coördinator en het pedagogisch klimaat op de sportverenigingen*

Dit hoofdstuk gaat in op de manier waarop de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen heeft gewerkt aan een duurzaam pedagogisch klimaat. Daarnaast worden de resultaten hiervan besproken. Dit doen we aan de hand de definitie van een duurzaam pedagogisch klimaat op sportverenigingen die in hoofdstuk 2 is opgesteld. Achtereenvolgens wordt ingegaan op omgangsregels, didactische en pedagogische vaardigheden van trainers en teamleiders, en ouderbetrokkenheid en -participatie.

3.1 *Omgangsregels*

Op de sportverenigingen waar de pedagogisch coördinator heeft gewerkt waren nog geen gedragsregels of waren deze bij veel (jeugd)leden en ouders nog onbekend. Daarom was het opstellen van gedragsregels en/of deze bekender maken een van de eerste activiteiten die de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen verrichtte. Hiertoe heeft deze, samen met bestuurders en vrijwilligers van de sportverenigingen, verschillende activiteiten ondernomen die veel tijd in beslag namen. Bij één van de sportverenigingen is het gelukt om gedragsregels op te stellen en door middel van flyers te verspreiden op de sportvereniging. Op deze sportvereniging zijn huisregels voor op het terrein en voor op het veld of in de dug-out opgesteld (zie kader 3 voor enkele voorbeelden).

Kader 3 Voorbeelden regels voor op het veld en in de dug-out

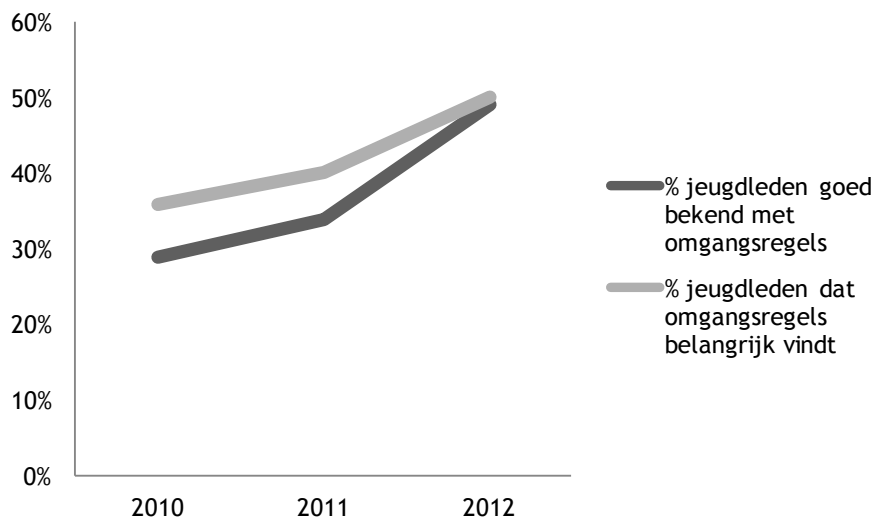
- Wij spreken elkaar aan op ongepast taalgebruik en gedrag
- Toeschouwers moedigen aan op een sportieve en positieve manier
- Respecteer en accepteer de beslissingen van de scheidsrechter
- Respecteer elkaar en de tegenstanders

Het lijkt erop dat de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator hebben geresulteerd in meer bekendheid van, en een hogere prioriteit voor, de gedragsregels op de sportverenigingen. Bij de sportverenigingen met pedagogisch coördinator zijn de jeugdleden beter bekend geworden met de gedragsregels en zijn zij deze belangrijker gaan vinden. In 2010 was 29 procent (n=167) van de jeugdleden van deze sportverenigingen heel goed bekend met de gedragsregels. Halverwege 2012 was 49 procent (n=61) hier heel goed bekend mee. En 50 procent van de jeugdleden die in 2012 de enquêtes hebben ingevuld, vond het heel belangrijk dat een sportvereniging gedragsregels heeft, ten opzichte

van 36 procent in 2010 (zie figuur 5). Deze ontwikkelingen hebben we niet kunnen vaststellen bij de sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator.

Figuur 5 Percentage jeugdleden van de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator dat heel goed bekend is met de huisregels, en percentage dat het heel belangrijk vindt dat een sportvereniging omgangsregels heeft

Beide sportverenigingen waar de pedagogisch coördinator heeft gewerkt, hadden in 2010 al een normen en waarden commissie. Dit is een commissie die leden, vrijwilligers en ouders aanspreekt op en mogelijk ook bestraft voor ongewenst gedrag. De pedagogisch coördinator heeft geprobeerd het pedagogisch beleid op de sportvereniging vorm te geven door meer structuur aan te brengen in deze commissies. Door de vrijwilligers op de sportverenigingen werd dit gewaardeerd. Een van hen vertelt hierover bijvoorbeeld het volgende.

'De pedagogisch coördinator heeft geholpen de normen en waarden commissie meer smoel te geven dan wat het was. Ze heeft zaken aangegeven en een bepaalde manier van correspondentie opgestart en ook de commissie binnen de vereniging bekend gemaakt.'

Op een van de sportverenigingen werd de normen en waarden commissie niet betrokken bij het bestraffen van jeugdleden. Daardoor trad deze sportvereniging volgens de pedagogisch coördinator soms te streng op. Op deze sportvereniging heeft de pedagogisch coördinator ervoor gezorgd dat de normen en waarden commissie meer draagvlak kreeg, zodat bij incidenten met jeugdleden meer pedagogisch verantwoorde sancties werden opgelegd. Daarnaast heeft de pedagogisch coördinator er een protocol opgesteld waarin staat hoe de sportvereniging kan handelen als leden, ouders of vrijwilligers zich misdragen. Deze maatregelen zorgden er volgens vrijwilligers op deze sportvereniging voor dat minder jeugdleden zijn geroyeerd. Door de nieuwe structuur van de normen en waarden commissie ontvingen op een van de sportverenigingen ouders van jeugdleden een brief als deze meerdere waarschuwingen had gekregen over zijn of haar gedrag. Een van de vrijwilligers van deze sportvereniging geeft aan dat dit vooral indruk maakte op de jonge jeugdleden.

In de enquêtes is door middel van stellingen gevraagd naar vier specifieke aspecten van het pedagogisch klimaat op de sportverenigingen: het gedrag van de jeugdspelers op de sportvereniging, de sfeer in de jeugdteams, de relatie tussen de trainer en de jeugdspelers, en de mate waarin de trainer in staat is om de rust in het team te bewaren (zie ook paragraaf 2.3). Het lijkt erop dat deze aspecten van het pedagogisch klimaat door de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator enigszins zijn verbeterd. De jeugdleden en de ouders van de jeugdleden waren hier in 2011 namelijk positiever over dan in 2010, terwijl op de sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator deze aspecten van het pedagogisch klimaat in 2011 juist negatiever werden beoordeeld dan in 2010. De verschillen over de tijd en met de sportverenigingen zonder pedagoog zijn echter klein en niet significant,⁴ en zetten niet door in 2012. In 2011 is de pedagogisch coördinator wegens ziekte gedurende een langere periode niet aanwezig geweest op de sportverenigingen. Ondanks dat de werkzaamheden met een lagere intensiteit zijn voortgezet door een vervanger, zou dit een verklaring kunnen zijn voor deze trendbreuk.

Contacten met het bestuurlijk kader

Omdat het (jeugd)bestuur van een sportvereniging veel invloed heeft op het algehele pedagogisch klimaat op een sportvereniging, bespreken we op deze plek de contacten die de pedagogisch coördinator heeft gehad met mensen uit het bestuurlijk kader van de sportverenigingen. Deze contacten vonden plaats om uiteenlopende redenen. Naast gesprekken over het algehele pedagogisch beleid van de sportvereniging ging het vaak over competenties van individuele trainers of andere vrijwilligers. Verder gingen de contacten met het bestuurlijk kader over individuele jeugdleden of hun ouders. Ten slotte kwamen ook specifieke incidenten ter sprake, zoals incidenten die op wedstrijddagen plaatsvonden. Hieronder volgen enkele voorbeelden van registraties over contacten met het bestuurlijk kader die de pedagogisch coördinator in de wekelijkse rapportage heeft geregistreerd.

‘Een thuissituatie van een jongen’

‘Het gedrag van een kind en over de moeder met wie het niet goed gaat.’

‘De wedstrijden van afgelopen weekend, waarin bij verschillende teams dingen zijn voorgevallen’

‘De manier waarop het hoofdbestuur te werk gaat, omdat zij te weinig aandacht besteden aan de jeugd op de vereniging.’

Het aantal formele (in de wekelijkse rapportage geregistreerde) contacten tussen de pedagogisch coördinator en iemand uit het bestuurlijk kader van de sportverenigingen, is tussen 2010 en 2012 toegenomen. Medio 2012 was dit per sportvereniging ongeveer drie keer per week, ten opzichte van een tot twee (1,47) keer per week in 2010 (zie bijlage 3). Verklaringen hiervoor zijn dat het draagvlak bij het bestuurlijk kader moest groeien en dat de pedagoog steeds meer nadruk ging leggen op het algehele pedagogisch beleid van de sportvereniging.

---

⁴ Als een verandering of verschil in wetenschappelijke termen significant is dan is de kans op een toevallig verschil minimaal. Met andere woorden, als het verschil niet significant is, is de kans groot dat het op toeval berust.

3.2 *Didactische en pedagogische vaardigheden van trainers en teamleiders*

Trainers en teamleiders zijn de mensen die bij de sportvereniging het meeste contact hebben met de jeugdspelers. Daardoor hebben zij grote invloed op het pedagogisch klimaat op de sportvereniging. Volgens de trainers en bestuursleden van de sportverenigingen, en de professionals uit de jeugdsector die we hebben geïnterviewd, kan een pedagogisch coördinator het pedagogisch klimaat op sportverenigingen dan ook beïnvloeden door trainers en teamleiders didactische en pedagogische vaardigheden bij te brengen. Een trainer vertelde dat alle vrijwilligers een rol spelen bij het verzorgen van een duurzaam pedagogisch klimaat en dat dit daarom het beste centraal kan worden gecoördineerd.

‘Het is iets waarbij je terechtkomt bij de vaardigheden van de vrijwilligers, dat een pedagogisch coördinator alle vrijwilligers, trainers en andere mensen binnen de club aanstuurt om dat pedagogisch klimaat te bewaken. Dat kun je niet in je eentje, dat zul je toch met z’n allen moeten doen.’

De pedagogisch coördinator heeft op verschillende manieren de pedagogische en didactische vaardigheden van trainers en teamleiders proberen te beïnvloeden, bijvoorbeeld door een cursus te verzorgen en door richtlijnen voor trainers op papier te zetten en te verspreiden. De trainers hebben dit als positief ervaren, zo blijkt uit de volgende twee opmerkingen van trainers.

‘Het merendeel van de trainers weet niet hoe een kind van een bepaalde leeftijd zich gedraagt. Dat zij [de pedagogisch coördinator] hierover informatie uitdeelt vind ik positief, want in de omgang met kinderen ben je dan op de helft van een goede training.’

‘Dat ze [de pedagogisch coördinator] een keer een cursus heeft gegeven over stoornissen. Dat was heel goed. Trainers zijn zich nu meer bewust van wat ze anders kunnen doen.’

Bij de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator is het verloop onder de jeugdleden kleiner dan bij de twee sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator. Het zou kunnen zijn dat dit komt doordat het pedagogisch klimaat op deze sportverenigingen positiever is dan op de sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator. Een negatief pedagogisch klimaat op een sportvereniging kan immers een oorzaak zijn voor het opzeggen van een lidmaatschap. Er zijn bijvoorbeeld ouders die bij de pedagogisch coördinator aangaven dat er jeugdleden zijn die minder streng worden aangesproken op ongewenst gedrag dan andere jeugdleden. Dit wordt als onrechtvaardig ervaren en de ervaring is dat een pedagogisch coördinator dit, onder andere via de normen en waarden commissie, kan beperken.

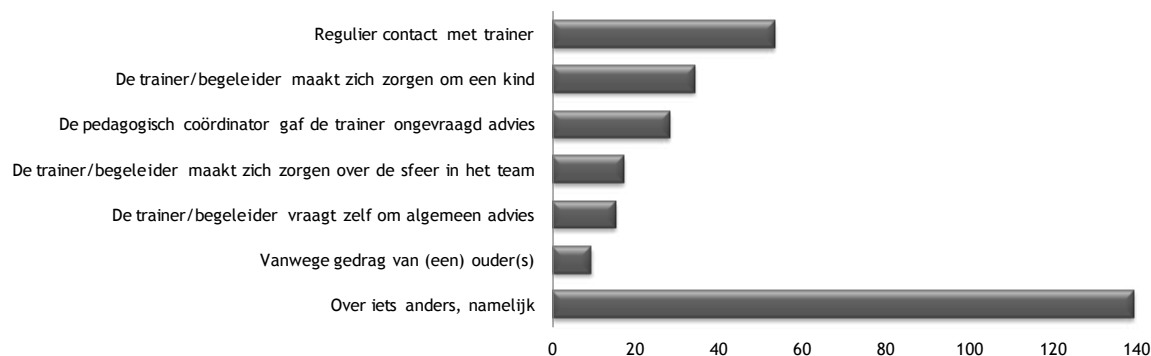
Contacten met trainers en teamleiders

Volgens de wekelijkse rapportage van de pedagogisch coördinator, had deze gemiddeld op iedere sportvereniging wekelijks met iets minder dan twee trainers contact (zie bijlage 3). De meeste contacten met trainers waren echter informeel en werden daardoor door de pedagogisch coördinator niet geregistreerd in de wekelijkse rapportage. Deze korte informele gesprekken op de sportverenigingen gingen over de gang van zaken in de teams of het gedrag van individuele spelers.

Door verhalen van andere trainers die contact hadden met de pedagogisch coördinator zagen steeds meer trainers en teamleiders het belang en nut van contact met de pedagogisch coördinator in, zo blijkt uit de interviews met de pedagogisch coördinator en met de trainers en andere vrijwilligers op de sportverenigingen. Trainers namen om uiteenlopende redenen contact op met de pedagogisch coördinator. Soms namen zij contact op naar aanleiding van signalen van verwaarlozing van een kind.

Verder namen trainers contact op met de pedagogisch coördinator als een jeugdspeler vaak probleemgedrag vertoonde, bij gezamenlijke misdragingen van het team, en als bepaalde ouders zich tijdens de wedstrijden regelmatig misdroegen. De inhoud van het contact tussen de pedagogisch coördinator en de trainers en teamleiders was divers, en per contact waren er vaak meerdere gesprekspunten (zie figuur 6). 34 keer nam een trainer contact op met de pedagogisch coördinator vanwege zorgen om een kind uit het team, 28 keer kreeg een trainer ongevraagd advies, 17 keer ging het contact over de sfeer in het team en 15 keer vroeg een trainer zelf om advies.

Figuur 6 Inhoud van de contacten met de trainers (meerdere antwoorden mogelijk)

Van de in totaal 141 geregistreerde contacten kwam 139 keer (ook) iets anders aan de orde dan de vooraf geformuleerde antwoordcategorieën in de wekelijkse rapportage. Het ging bijvoorbeeld over contacten die de pedagogisch coördinator had gehad met (ouders van) spelers uit het team, incidenten tijdens wedstrijden, voorbereidingen van een ouderavond, (over) teambijeenkomsten (25 keer) en bijeenkomsten waar alle trainers bij aanwezig zijn, zoals cursussen.

3.3 Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie

Het vergroten van de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie was geen specifiek doel van de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator. Toch heeft deze geprobeerd de ouderbetrokkenheid en -participatie op de sportverenigingen te vergroten, bijvoorbeeld door de organisatie van ouderavonden waar de op de sportvereniging geldende gedragsregels werden besproken. Daarnaast voerde de pedagogisch coördinator intakegesprekken met ouders van nieuwe jeugdleden om aan te geven dat van hen wordt verwacht dat zij zich vrijwillig inzetten voor de sportvereniging.

Uit de enquêtes die we hebben afgenomen met ouders van jeugdleden blijkt dat op de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator de betrokkenheid en participatie van ouders tussen 2010 en 2012 enigszins, maar niet significant, is toegenomen. Het aandeel ouders dat vaak of altijd meehelpt op de vereniging (bijvoorbeeld vervoer verzorgen naar uitwedstrijden, wassen van sportkleding voor het team van hun kind) is toegenomen van 40 procent naar 57 procent. Bij de sportverenigingen zonder pedagogisch coördinator, de controleverenigingen, is de ouderbetrokkenheid en -participatie niet in dezelfde mate toegenomen.

3.4 *Ontwikkeling van jeugdleden*

Figuur 4 liet zien dat de inzet van de pedagogisch coördinator onder andere gebaseerd is op de veronderstelling dat een duurzaam pedagogisch klimaat op de sportvereniging bijdraagt aan een positieve ontwikkeling van de jeugdleden. Daarom bespreken we in deze paragraaf of het gedrag en het psychosociaal welbevinden van de jeugdleden van deze sportverenigingen is veranderd.

Het enquêteonderzoek laat zien dat het gedrag en het psychosociaal welbevinden van de jeugdleden op de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator tussen 2010 en 2011 niet is veranderd, en dat op dit gebied geen verschillen zijn met de controleverenigingen. Hier zijn verschillende verklaringen voor. Ten eerste blijkt uit de enquêtes dat verenigingsbreed de mate van probleemgedrag bij jeugdigen beperkt is.⁵ Ten tweede geven de vrijwilligers en bestuursleden die wij hebben gesproken aan dat een pedagoog op een sportvereniging het gedrag van de jeugdleden op de sportvereniging mogelijk kan veranderen, maar dat dit nog niet betekent dat zij zich ook buiten de sportvereniging positief ontwikkelen.

Een van de casussen die we voor het onderzoek nader hebben bekeken laat zien hoe de pedagogisch coördinator het gedrag van een individueel jeugdlid probeerde te beïnvloeden. De pedagogisch coördinator heeft deze jeugdspeler, die zich tijdens wedstrijden agressief gedroeg, aangeleerd zich te laten vervangen op het moment dat hij merkte dat hij agressief werd. Op teamniveau heeft de pedagogisch coördinator het gedrag van spelers uit een team positief veranderd door hen te leren elkaar te corrigeren (zie kader 4).

Kader 4 Codewoord

'Bibbidibob!' klinkt het over het veld. Het is een codewoord waarmee de kinderen uit een team van de voetbalvereniging elkaar aanspreken. Het roepen van dit codewoord als een medespeler zich niet houdt aan de gedragsregels, is een methode waarmee de pedagogisch coördinator de informele controle in het jeugdteam heeft vergroot. De gedragsregels en het codewoord heeft de pedagogisch coördinator samen met de spelers uit het team opgesteld en verzonnen. De regels gaan over teamgeest (accepteer ieders tekortkomingen, fouten maken mag), taalgebruik (spreek elkaar normaal aan, ga niet schelden of zeuren), leergierigheid (doe actief mee aan trainingen), sportiviteit (toon respect voor je medespelers), eerlijkheid en acceptatie (ga niet mopperen op je team of de trainer, kijk eerst naar je zelf).

Met het bevorderen van een duurzaam pedagogisch klimaat op de sportverenigingen had de pedagogisch coördinator ook als doelstelling dat jeugdigen met gedragsproblemen lid zouden blijven van de sportverenigingen. Ten eerste doordat zij zich er dan veilig voelen en ten tweede doordat jeugdleden met probleemgedrag dan niet meer geroyeerd zouden worden naar aanleiding van een enkel incident. We vinden een kleine aanwijzing dat deze doelstelling wordt bereikt. Bij de nulmeting in 2010 vertoonden volgens de SDQ-vragenlijst zestien jeugdleden op de vier sportverenigingen waar het onderzoek plaatsvond probleemgedrag. De zes jeugdleden van deze groep die in 2012 nog steeds lid waren van de sportvereniging, waren alle zes lid van een vereniging waar de pedagogisch coördinator werkte.

⁵ Een voorbeeld is dat in 2010 7 procent van de jeugdleden tussen de 12 en 14 jaar aangaf dat zij erg boos kunnen worden en vaak driftig zijn. 8 procent gaf aan vaak ongelukkig, in de put of in tranen te zijn.

3.5 *Samenvatting onderzoeksresultaten*

De pedagogisch coördinator heeft samen met het bestuurlijk kader van de sportverenigingen gewerkt aan het verbeteren van het pedagogisch klimaat. Op een van de sportverenigingen zijn gedragsregels opgesteld en gecommuniceerd naar de leden, trainers, vrijwilligers en ouders. Op beide sportverenigingen heeft de pedagogisch coördinator de normen en waarden commissie een nieuwe impuls gegeven. Daarnaast begeleidde de pedagogisch coördinator trainers, teamleiders en andere vrijwilligers bij het bevorderen van het pedagogisch klimaat in hun team en op de sportvereniging als geheel.

Er zijn verschillende kleine aanwijzingen dat de pedagogisch coördinator het pedagogisch klimaat op de sportverenigingen positief heeft beïnvloed. Uit het enquêteonderzoek blijkt dat de jeugdleden op de sportverenigingen waar de pedagogisch coördinator heeft gewerkt nu meer waarde hechten aan gedragsregels op sportverenigingen dan twee jaar geleden. Ook de bekendheid van de gedragsregels is er toegenomen. De betrokkenheid van ouders is daarnaast licht toegenomen: meer ouders helpen mee bij trainingen en/of wedstrijden van hun kind. Verder was het verloop van jeugdleden op de sportverenigingen met een pedagogisch coördinator minder groot dan op de verenigingen zonder pedagogisch coördinator en lijkt het erop dat door de aanwezigheid van de pedagogisch coördinator jeugdigen met gedragsproblemen minder snel hun lidmaatschap opzeggen. Uit de interviews blijkt daarnaast dat de trainers en vrijwilligers het gevoel hebben dat gedragsregels en sancties door de inzet van de pedagogisch coördinator eenduidiger worden gehanteerd. Ook ervaren zij het als zinvol dat de pedagogisch coördinator met cursussen en richtlijnen heeft geprobeerd hun pedagogische en didactische vaardigheden te ontwikkelen.

4 *De pedagogisch coördinator en de plek van de sportvereniging binnen de jeugdketen*

Het in staat stellen van de sportvereniging om risico's en problemen bij jeugdigen en de gezinnen waarin zij leven te signaleren was de tweede hoofddoelstelling van de pedagogisch coördinator op sportverenigingen. In dit hoofdstuk bespreken we de wijze waarop de pedagogisch coördinator heeft gewerkt aan het bereiken van deze doelstelling en wat hiervan de resultaten waren. We baseren ons daarbij op het kwalitatieve onderzoek.

4.1 *Nieuwe mogelijkheid voor vroegtijdig signaleren van problemen*

Uit de interviews met de trainers en vrijwilligers op de sportverenigingen en met professionals blijkt dat de pedagogisch coördinator er op de sportverenigingen voor heeft gezorgd dat problemen bij jeugdigen in een eerder stadium worden gesignaleerd. Vooral signalen van gedragsproblemen en van verwaarlozing door ouders worden nu sneller opgemerkt, zo vertellen de trainers. Volgens een groot deel van de geïnterviewden is dit het belangrijkste resultaat van de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator. Een van hen zegt hierover:

'Ik denk dat het meest positieve is dat die gezinnen die problemen hebben sneller geholpen worden dan wanneer de pedagogisch coördinator er niet is.'

Er zijn verschillende redenen waarom de pedagogisch coördinator op de sportvereniging bijdraagt aan het vroegtijdig signaleren van opvoed- en opgroei problemen. De medewerkers van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) die wij hebben gesproken, gaven bijvoorbeeld aan dat de sportvereniging een plek is waar problemen zichtbaar worden doordat kinderen er 'vrij' zijn.

'Het [de sportvereniging] is dé vindplek! Op een sportvereniging zijn kinderen wie ze zijn, daar zijn ze helemaal puur.'

Daarnaast is de sportvereniging volgens de medewerkers van het CJG door het structurele karakter een plek waar problemen snel gesignaleerd kunnen worden. Trainers en teamleiders zien en spreken jeugdleden wekelijks waardoor zij veranderingen in gedrag of andere signalen, zoals een toenemende afwezigheid, snel kunnen opmerken.

Observaties en gesprekken met jeugdigen

Als trainers of teamleiders problemen die zij signaleerden bij een jeugdlid meldden bij de pedagogisch coördinator, ondernam deze verschillende vervolgcacties. Meestal was dit een observatie van het kind

tijdens een training of wedstrijd. Gemiddeld genomen deed de pedagogisch coördinator per week op iedere sportvereniging iets meer dan 1 observatie. De pedagogisch coördinator en de medewerkers van het CJG vonden deze observaties zinvol omdat hiermee het gedrag van de jeugdige in zijn of haar natuurlijke omgeving werd bekeken. Voor 99 van de in totaal 159 in de wekelijkse rapportage geregistreerde observaties nam de pedagogisch coördinator zelf het initiatief. 32 keer vroeg iemand uit het bestuurlijk kader om een observatie en 25 keer de trainer.

De pedagogisch coördinator had vooral op informele wijze contact met de jeugdleden van de sportverenigingen. Deze contacten, die bijvoorbeeld gingen over *'het reilen en zeilen op de club'*, registreerde de pedagogisch coördinator niet in de wekelijkse rapportage. De contacten die de pedagogisch coördinator wel registreerde zijn gesprekken met kinderen waarover een trainer of teamleider zorgen uitte. In totaal heeft de pedagogisch coördinator zestig keer zo'n gesprek met een jeugdlid gevoerd. Het grootste deel van deze gesprekken gingen over het gedrag van de jeugdige. Naar aanleiding van ongeveer driekwart van de gesprekken (44 van 60) heeft de pedagogisch coördinator specifieke afspraken gemaakt met het jeugdlid. Deze hadden vooral betrekking op het houden aan gedragsregels (8x) en het contact tussen de jeugdige en de trainer of teamleider (7x). Onderstaand citaat van de pedagogisch coördinator is hiervan een voorbeeld.

'De afspraak is dat hij stopt met uitdagen, en als hij uitgedaagd wordt meldt hij dit bij de trainer in plaats van dat hij gaat vechten.'

4.2 *Schakel tussen sportvereniging en professionals uit de jeugdketen*

De pedagogisch coördinator was volgens de geïnterviewden de schakel tussen de sportvereniging en professionals uit de jeugdketen. Uit de interviews met trainers en andere vrijwilligers blijkt dat zij het waarderen dat ze met vragen over het gedrag van jeugdspelers bij de pedagogisch coördinator terecht konden. Naar aanleiding van vragen of meldingen van trainers of teamleiders had de pedagogisch coördinator verschillende contacten met uiteenlopende professionals uit de jeugdketen, zo blijkt uit de wekelijkse rapportage. Een medewerker van het CJG vertelde hierover:

'Coaches zien veel en bespreken dit met de pedagogisch medewerker. Als deze de problemen niet zelf kan oplossen, neemt deze contact op met het CJG. Soms voor advies, soms om op te schalen.'

De contacten met de professionals uit de jeugdsector betroffen vooral informatie-uitwisseling (35 keer), zoals contact met een intern begeleider van een basisschool over het gedrag van een jeugdspeler. Daarnaast benaderde de pedagogisch coördinator wel eens organisaties uit de jeugdketen met de vraag of een jeugdspeler van de sportvereniging bekend is bij de organisatie. In één registratie in de wekelijkse rapportage vermeldde de pedagogisch coördinator op de sportvereniging de contactpersoon te zijn voor een jeugdzorginstelling waarvan een cliënt lid was van de sportvereniging.

De pedagogisch coördinator heeft naar aanleiding van signalen van probleemgedrag op de sportvereniging in totaal 16 zorgmeldingen gedaan bij professionals uit de jeugdketen. Uit onderstaand citaat uit de wekelijkse rapportage blijkt dat de pedagogisch coördinator bijvoorbeeld zorgmeldingen maakte bij ernstige problemen:

'Kind blijkt psychotisch dus direct professionele hulp ingeschakeld.'

Ook een van de casussen die we hebben onderzocht laat zien bij welke problematiek de pedagogisch coördinator een zorgmelding maakte en hoe dit in de praktijk verliep. Een trainer merkte dat een jongen uit zijn team bijna nooit brood en drinken bij zich had en dat hij midden in de winter in T-shirts naar de sportvereniging kwam. Daarnaast was hij steeds vaker te laat bij trainingen, kwam hij soms niet opdagen bij wedstrijden en had hij regelmatig geen voetbalkleding bij zich. De trainer heeft dit aangegeven bij de pedagogisch coördinator. Deze heeft vervolgens contact opgenomen met de intern begeleider op school. Die gaven aan dezelfde signalen op te vangen. Dit was voor de pedagogisch coördinator aanleiding om contact te leggen met het CJG. Het CJG heeft de moeder van deze jongen vervolgens uitgenodigd voor een gesprek.

Organisaties waarmee de pedagogisch coördinator contact heeft gehad

De pedagogisch coördinator heeft tussen 2010 en 2012 contact gehad met uiteenlopende organisaties uit de jeugdketen. Dit waren vooral medewerkers van het CJG en vakleerkrachten gymnastiek van basisscholen. De contacten met de gymleerkracht, op school vaak de coördinator van de Schoolsportvereniging, gingen over het gedrag van de jeugdigen binnen verschillende leefgebieden: de school en de sportvereniging. Andere professionals en organisaties waarmee de pedagogisch coördinator contact had, zijn een interventieverpleegkundige van het CJG, en een intern begeleider van een school. Sporadisch was er contact met jeugdhulporganisaties (Bureau Jeugdzorg, Stek Jeugdhulp en Flexus-Jeugdplein), een algemeen maatschappelijk werker, en de GGD. Met de KNVB had de pedagogisch coördinator wel eens contact over sancties die jeugdleden of jeugdtrainers opgelegd kregen. De pedagogisch coördinator is tot slot ook betrokken geweest bij aanvragen voor het Jeugdsportfonds.⁶

Contacten met de geïndiceerde jeugdzorg heeft de pedagogisch coördinator op sportverenigingen de afgelopen twee jaar weinig gehad. Wel merkt de pedagogisch coördinator op dat door deel te nemen aan de bijeenkomsten van de Jeugdkansenzone (een overleg tussen verschillende partijen uit een wijk die ontwikkelingen in deze wijk met elkaar bespreken en activiteiten die er plaatsvinden op elkaar afstemmen) steeds meer organisaties uit de jeugdsector willen samenwerken met sportverenigingen. Ook de medewerkers van het CJG die we hebben geïnterviewd zien mogelijkheden voor samenwerking tussen sportverenigingen en de jeugdhulpverlening. Pedagogische ondersteuning van een sportvereniging, bijvoorbeeld door een pedagogisch coördinator, zorgt er volgens hen voor dat de sportvereniging beter is toegerust voor het omgaan met jongeren met gedragsproblemen. Dit vergroot de kans dat professionals uit de jeugdketen om preventieve of curatieve redenen jeugdigen naar een sportvereniging begeleiden, waardoor sport een rol kan spelen bij het bereiken van doelstellingen van jeugdhulptrajecten (Trompetter & Zoon, 2012; Boonstra, Gilsing, Hermens & Van Marissing, 2010).⁷

Onder de vrijwilligers en bestuursleden van de sportverenigingen is enige ambivalentie over de mate waarin vrijwilligers op een sportvereniging mogen interveniëren in het privéleven van hun (jeugd)leden. Er zijn vrijwilligers die de opvoeding van jeugdleden zien als een taak van de sportvereniging. Een van de geïnterviewden zegt hierover bijvoorbeeld het volgende:

'Dit is een Rotterdamse club, een doorsnee van de wijk met allochtone kinderen en eenoudergezinnen... alles door elkaar. We hebben als trainer een taak om niet alleen te voetballen maar ook om een beetje op te voeden.'

---

6 Het Jeugdsportfonds betaalt de contributie (maximaal € 225 per kind per jaar) voor jeugdigen tot 18 jaar die leven in gezinnen waar de financiële middelen ontbreken om lid te kunnen zijn van een sportvereniging. Professionals uit het netwerk van een jeugdige, zoals de leerkracht, de jongerenwerker, de gezinscoach of de huisarts, kunnen dit aanvragen. De pedagogisch coördinator heeft de afgelopen twee jaar voor 141 jeugdleden van de twee sportverenigingen een aanvraag ingediend.

7 De afgelopen jaren is hiermee geëxperimenteerd met de Sportzorgtrajecten. (zie onder andere Buysse & Duijvestijn, 2010).

Dat is de taak van de club. Je bent misschien nog wel meer met opvoeden bezig dan met voetballen. We kunnen niet om het opvoeden heen.'

Een minderheid van de vrijwilligers vindt juist dat de opvoeding van jeugdleden geen taak is van de sportvereniging, en dat het gezinsleven van de jeugdleden en hun gedrag op school hen bovendien niet aangaat. Deze geïnterviewden vinden dat dit wel een taak kan zijn van de pedagogisch coördinator. Daarnaast zijn er geïnterviewden die betwijfelen of trainers zelf over jeugdspelers uit hun team contact opnemen met professionals uit de jeugdketen, zo blijkt uit het volgende citaat van een vrijwilligers.

'Maar ik denk niet dat je kunt zeggen dat als de pedagogisch coördinator straks weg is, dat trainers dan zelf gaan doorverwijzen naar instanties. Dat gaat niet gebeuren.'

4.3 Samenvatting onderzoeksresultaten

De pedagogisch coördinator heeft er op de sportverenigingen voor gezorgd dat trainers en andere vrijwilligers probleemgedrag van jeugdleden in een eerder stadium kunnen signaleren. Daarnaast was de pedagogisch coördinator een schakel tussen de sportvereniging en professionele organisaties uit de jeugdketen. Als trainers of andere vrijwilligers signalen van probleemgedrag meldden bij de pedagogisch coördinator, observeerde deze meestal het gedrag van de jeugdspeler tijdens een training of wedstrijd. Indien nodig nam de pedagogisch coördinator vervolgens contact op met een ouder of een professional uit het formele netwerk, zoals een intern begeleider op school, een maatschappelijk werker of een medewerker van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Naast het benaderen van organisaties uit de jeugdketen naar aanleiding van signalen van probleemgedrag (in de interventiepiramide de laag *preventie*), kan de pedagogisch coördinator het volgens verschillende geïnterviewden ook mogelijk maken dat jeugdigen in het kader van een jeugdhulptraject gaan sporten op een sportvereniging (de laag *oplossen van problemen*). Het is nog wel de vraag of trainers en vrijwilligers taken zoals doorverwijzen naar professionals in de jeugdsector op zich kunnen en willen nemen als de pedagogisch coördinator niet meer aanwezig is op de sportvereniging.

5 *Randvoorwaarden voor een pedagogisch coördinator op sportverenigingen*

Voorafgaand aan de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op de sportvereniging is een aantal randvoorwaarden opgesteld waaronder deze op de sportverenigingen optimaal zou kunnen functioneren. In deze paragraaf beschrijven we of deze aanwezig waren en gaan we in op hoe de pedagogisch coördinator en de trainers en bestuurders van de sportverenigingen dit hebben ervaren. Was de pedagogisch coördinator bestuurlijk voldoende ingebed bij de sportverenigingen? En was er onder de leden van de sportverenigingen voldoende draagvlak voor de pedagogisch coördinator?

5.1 *Bestuurlijke inbedding*

Het bestuurlijk kader van de sportverenigingen was instabiel in de periode dat de pedagogisch coördinator er actief was. Er vonden veel wisselingen plaats. Daarnaast was er op sommige momenten een tekort aan vrijwilligers en waren de sportverenigingen bij tijd en wijle afhankelijk van de inzet van één of enkele personen. Dit maakte het voor de pedagogisch coördinator complex. In een interview vertelt deze dan ook dat een sportvereniging, voordat deze pedagogische ondersteuning kan krijgen, een stabiele organisatie moet zijn. Daarom heeft de pedagogisch coördinator de besturen van de drie sportverenigingen in contact gebracht met verenigingsondersteuners van Rotterdam Sportsupport. Deze hebben vervolgens het ondersteuningstraject 'Besturen met een visie' uitgevoerd op de sportverenigingen. De pedagogisch coördinator vertelt hierover het volgende.

'Ik heb de besturen doorverwezen naar een verenigingsondersteuner omdat de vereniging het organisatorisch niet op orde had. Een vereniging moet eigenlijk eerst de zaken zelf op orde hebben voordat een pedagogisch coördinator er aan het werk kan.'

Uit de interviews blijkt dat de contacten tussen de pedagogisch coördinator en het (jeugd)bestuur goed waren. Doordat het bestuurlijk kader van de sportverenigingen instabiel was, was de pedagogisch coördinator genoodzaakt zich bezig te houden met veel reguliere activiteiten op de sportverenigingen, zoals gesprekken voeren over het werven van vrijwilligers, het bevorderen van ouderbetrokkenheid en -participatie en over incidenten die plaatsvonden op wedstrijddagen. Betrokkenheid bij deze reguliere activiteiten was daarnaast nodig voor de inbedding in het bestuurlijk kader en om draagvlak te krijgen bij de trainers en andere vrijwilligers op de sportverenigingen. Het gevolg was dat de pedagogisch coördinator te lang zelf uitvoerende taken op zich moest nemen, in plaats van de activiteiten van vrijwilligers te coördineren. De beoogde werkzaamheden van de pedagogisch coördinator kwamen hierdoor in het gedrang. In een observatie op een van de sportverenigingen viel bijvoorbeeld op dat de pedagogisch coördinator bijna de hele avond op de sportvereniging bezig was met het bespreken van een incident dat het weekend ervoor had plaatsgevonden.

5.2 *Draagvlak binnen de sportvereniging*

Rotterdam Sportsupport en deelgemeente IJsselmonde wilden de pedagogisch coördinator inzetten op sportverenigingen die liggen in wijken met een lage sociaal economische status. De besturen van de sportverenigingen die hebben deelgenomen aan de pilot hebben hier bewust voor gekozen. Desondanks was er onder een deel van de trainers, teamleiders en andere vrijwilligers weinig draagvlak voor de pedagogisch coördinator en ervoeren zij deze in het begin van het traject als een soort indringer. Twee vrijwilligers zeggen hierover in een groepsinterview bijvoorbeeld het volgende.

'Veel trainers kwamen vragen naar de rol van de pedagogisch coördinator, of ze als een spion of iets dergelijks door de vereniging loopt.'

'Veel mensen hadden na de informatieavond van de pedagogisch coördinator toch hun twijfels, zo van: ja hallo, we zijn hier gewoon om te voetballen'

Door vaak aanwezig te zijn, veel contact met mensen van de sportvereniging en mond tot mond reclame tussen trainers onderling is het draagvlak voor de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen toegenomen. Trainers, teamleiders en andere vrijwilligers geven aan dat de pedagogisch coördinator hun werkzaamheden eenvoudiger en leuker maakte. Het ontlastte hen, vertellen ze, en ze vonden het prettig extra vaardigheden te leren waardoor ze bijvoorbeeld beter leerden omgaan met jongeren met gedragsproblemen. Verder vonden ze het prettig dat ze de pedagoog vragen konden stellen over specifieke situaties die tijdens trainingen of wedstrijden voorkwamen. Na verloop van tijd zijn de trainers, bestuursleden en andere vrijwilligers de pedagogisch coördinator hierdoor zeer gaan waarderen. Het vergroten van het draagvlak op de sportverenigingen heeft veel tijd en energie gevraagd, vertelt de pedagogisch coördinator.

Uit de interviews blijkt daarnaast dat het werk van de pedagogisch lastig over te nemen is door een bestaande vrijwilliger van de sportvereniging, omdat juist naar bekenden minder snel wordt geluisterd. Een van de vrijwilligers die we hebben gesproken legt dit als volgt uit.

'Ook al heb ik als docent op een basisschool kennis van hoe ik met kinderen moet omgaan, andere trainers nemen het toch niet van mij aan maar wel van de pedagogisch coördinator. Het lijkt wel of vreemde ogen dwingen.'

5.3 *Tijd*

De vrijwilligers en bestuurders van de sportverenigingen zijn erg tevreden over de werkzaamheden die de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen heeft verricht. Sommigen geïnterviewden zouden dan ook het liefst hebben dat voor hun sportvereniging veertig uur per week een pedagogisch coördinator beschikbaar is. Trainers en teamleiders zijn veel van de pedagogisch coördinator gaan verwachten. Zo vertelt een van hen bijvoorbeeld dat hij het prettig vindt dat de pedagogisch coördinator incidenten die voorvielen op wedstrijddagen kort erna besprak.

'Als er iets gebeurde tijdens een wedstrijd op een zaterdag, zou dat op de eerstvolgende trainingsavond door de pedagogisch coördinator gelijk opgepakt kunnen worden met een gesprek of het beoordelen van zo'n zaak.'

In de praktijk blijkt het aantal uren dat een pedagogisch per sportvereniging nodig heeft afhankelijk van het type werkzaamheden dat deze vervult. Ook de omvang van de club heeft hier invloed op. Een vrijwilliger vertelt bijvoorbeeld dat het grote aantal teams van de sportvereniging het voor de pedagogisch coördinator moeilijk maakte om de doelstellingen te bereiken.

'Ze is ook maar in haar eentje op deze grote club met meer dan 30 jeugdteams'

Er is een periode geweest (het tweede half jaar van de pilot) waarin de pedagogisch coördinator veel nadruk heeft gelegd op individuele begeleiding van jeugdleden, waardoor minder tijd overbleef voor werkzaamheden ten aanzien van het pedagogisch klimaat op de sportvereniging. Daarom zijn de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen na het tweede half jaar veranderd. Dit blijkt ook uit de wekelijkse rapportage. Het aantal contacten dat de pedagogisch coördinator gemiddeld per week met jeugdleden had nam tussen 2010 en 2012 af, terwijl het aantal contacten met mensen uit het bestuurlijk kader juist toenam.

5.4 Samenvatting onderzoeksresultaten

De vooraf opgestelde randvoorwaarden waaronder de pedagogisch coördinator optimaal resultaat zou kunnen bereiken, waren op de sportverenigingen niet altijd aanwezig. Er vonden bijvoorbeeld wisselingen plaats in het bestuurlijk kader en sommige trainers en andere vrijwilligers ervoeren de pedagogisch coördinator in het begin van de pilot als een soort indringer. Dit beeld veranderde in de loop van de tijd. Er ontstond veel draagvlak voor de pedagogisch coördinator, onder andere doordat deze regelmatig aanwezig was op de sportverenigingen. Daarnaast ontstond draagvlak doordat de pedagogisch coördinator zich ook inzette met werkzaamheden die eigenlijk buiten het takenpakket vielen, zoals nabesprekingen van incidenten die plaatsvonden op wedstrijddagen, begeleiding van individuele jeugdspelers met opvoed- en opgroei problemen, en meedenken over de bestuurlijke organisatie van de sportvereniging. Het uitvoeren van deze taken was noodzakelijk voor de bekendheid van de pedagogisch coördinator en het draagvlak op de sportvereniging, maar zorgde er ook voor dat weinig tijd overbleef voor de beoogde werkzaamheden, zoals de begeleiding en training van trainers en teamleiders.

Literatuur

- Boer, N. de & Lans, J. van der (2011). *Burgerkracht. De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Boonstra, N., Gilsing, R., Hermens, N. & Marissing, E. van (2010). *Sporten, geen probleem: onderzoek naar het bevorderen van sportdeelname van jeugdigen met gedragsproblemen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Broeders, A-M., Broenink, N., Duijvestijn, P., Fransen, N. & Wolswinkel, L. (2012). *Opvoeden samen met de buurt. Buurtanalyse en eindconclusies*. Amsterdam: DSP-groep.
- Buysse, W. & Duijvestijn, P. (2010). *De sportzorgtrajecten in beeld. Eerste tussenrapportage: beschrijving, typologie en kritische succesfactoren*. Amsterdam: DSP-groep.
- Claringbould, I. (2011). *Sport is geen kinderspel; Een onderzoek naar de betrokkenheid van volwassenen bij jeugdsport in sportverenigingen*. Nieuwegein, W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports media.
- Donkers, A. & Vermulst, A.A. (2011). Durft u als leraar de uitdaging aan ... ? Om leerlingen feedback te vragen! *Zorgbreed*, 8 (30).
- Gilsing, R. & Keuzenkamp, S. (2004). *Naar een stelsel van sociale indicatoren voor het Integraal toezicht jeugdzaken: advies in opdracht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid en de Inspectie van het Onderwijs*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (werkdocument 108).
- Haudenhuyse, R.P., Theeboom, M. & Coalter, F. (2012): The potential of sports-based social interventions for vulnerable youth: implications for sport coaches and youth workers, *Journal of Youth Studies*, 15:4, 437-454.
- Hermanns, J., Öry, F. & Schrijvers, G. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter*. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei problemen. Utrecht: Julius Centrum.
- Ministerie van VWS (2011). *Actieplan "Naar een veiliger sportklimaat"*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Ministerie van VWS (2011). *Aanbiedingsbrief programma sport en bewegen in de buurt*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Klein, van der M., Mak, J. & Gaag, van der R. (2011). *Professionals en vrijwilligers(organisaties) rond jeugd en gezin*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Morris, L., Sallybanks, J., Wills, K., & Makkai, T. (2003). *Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth*. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice.

RMO (2011). *Bevrijdend kader voor de jeugdzorg. Briefadvies*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

RMO (2012). *Ontzorgen en normaliseren. Naar een sterke eerstelijns jeugd- en gezinszorg*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Rutten, E. A., Stams, G.J.J.M., Biesta, G.J.J., Schuengel, C., & Hoeksma, J.B. (2007). The contribution of organized youth sport to antisocial and prosocial behavior in adolescent athletes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 255-264.

Sandford, R.A., Duncombe, R., & Armour, K.M. (2008). The role of physical activity/sport in tackling youth disaffection and anti-social behaviour. *Educational Review*, 60(4), 419-435.

Steketee, M., Mak, J. & Boutellier, H. (2010). *Richting geven aan jeugdbeleid: De rol van de gemeente in een complex veld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Trompetter, A. & Zoon, M. (2012). *Sport als zorgtraject. Een verkennende studie naar de effecten van sport in de geïndiceerde jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S. & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage 1 Methoden van onderzoek

Enquêteonderzoek

Voor het enquêteonderzoek zijn op drie momenten enquêtes afgenomen met jeugdleden en ouders van jeugdleden: aan het begin van de pilot (nulmeting), halverwege (eenmeting) en na twee jaar (tweemeting).⁸ Daarbij hebben we de opzet van een quasi-experimenteel design gevolgd, wat wil zeggen dat de vragenlijsten niet alleen zijn afgenomen (ouders van) jeugdleden van drie sportverenigingen waar de pedagogisch coördinator heeft gewerkt, maar op dezelfde momenten ook met (ouders van) jeugdleden van drie andere, vergelijkbare sportverenigingen waar geen pedagogisch coördinator heeft gewerkt. De enquête bevat vragen en stellingen over het pedagogisch klimaat op de sportvereniging, het gedrag en psychosociaal welbevinden van de jeugdleden, en de ouderparticipatie binnen de sportvereniging. Hierbij hebben we gebruik gemaakt van bestaande vragenlijsten.

We definiëren een duurzaam pedagogisch klimaat op de sportvereniging als een sportvereniging waar eenduidige gedragsregels gelden die bekend zijn binnen de vereniging, en waarin de jeugdleden en hun ouders de sfeer als positief ervaren, de jeugdleden zich positief gedragen, er een goede relatie is tussen de trainer en de jeugdspelers en de trainer binnen het team een bepaalde mate van rust kan bewaren. Om hier uitspraken over te kunnen doen hebben wij de stellingen uit de klimaatschaal van Donkers en Vermulst vertaald naar de context van de sportvereniging. Bijlage 2 toont de stellingen die zijn gebruikt in de vragenlijst en de betrouwbaarheid van de schalen. Om de mate waarin jeugdigen probleemgedrag vertonen gebruiken organisaties uit de jeugdketen van de SDQ-vragenlijst.⁹ De vragenlijst bevat 25 stellingen die vijf eigenschappen van jongeren meten: internaliserende ofwel emotionele problemen, externaliserende gedragsproblemen, hyperactiviteit en aandachtsproblemen, contact met leeftijdsgenoten en prosociaal gedrag. Ook van de stellingen die we de jeugdleden en hun ouders voorleggen om het gedrag van de jeugdleden in kaart te brengen zijn terug te lezen in bijlage 2. Van de SDQ-vragenlijst zijn verschillende varianten voor (ouders van) jeugdigen uit verschillende leeftijdsgroepen beschikbaar.

De groep die we onderzocht hebben zijn 8-14 jarigen, waarbij we onderscheid hebben gemaakt tussen twee leeftijdsgroepen: 8-11 jarigen en 12-14 jarigen. Van jeugdleden uit beide leeftijdsgroepen zijn de ouders benaderd voor het beantwoorden van de enquête. De vragenlijst over het pedagogisch klimaat hebben we hiervoor op maat gemaakt voor ouders en van de SDQ-vragenlijst is de variant gebruikt die is toegesneden op ouders van kinderen tussen de 8 en 11 jaar. Van de jeugdleden zijn alleen de 12-14 gevraagd ook zelf een enquête in te vullen. Van de SDQ-vragenlijst is hierin de variant voor kinderen tussen de 12 en 16 jaar opgenomen en zijn de stellingen over het pedagogisch klimaat zo opgesteld dat de antwoorden hierop een beeld geven van de hoe de jeugdleden het pedagogisch

---

8 Metingen op drie momenten maakt het mogelijk om ontwikkelingen in kaart te brengen. Bovendien is dan een ruimer scala aan analysetechnieken beschikbaar, waardoor meer betrouwbare conclusies kunnen worden getrokken.

9 Strengths and difficulties questionnaire.

klimaat op de vereniging ervaren. Zowel de ouders als de jeugdleden zijn daarnaast een aantal vragen voorgelegd over de aanwezigheid en bekendheid van gedragsregels op de vereniging. In de enquête die is afgenomen met ouders zijn daarnaast een aantal stellingen opgenomen over ouderbetrokkenheid. De enquêtes met de jeugdleden zijn op de sportvereniging afgenomen, voor of na de trainingen door een onderzoeker van het Verwey-Jonker Instituut.¹⁰ De kinderen vulden de enquêtes individueel schriftelijk. De ouders kregen een schriftelijke vragenlijst toegestuurd op het huisadres dat bij de sportvereniging bekend was. Ieder jaar is de ouders die de vragenlijst niet invulden maximaal twee maal een herinnering gestuurd. Bij de tweede herinnering zijn ouders die dit nog niet hadden gedaan ook telefonisch door een onderzoeker van het Verwey-Jonker Instituut gevraagd de vragenlijst in te vullen en te retourneren.

Diepte-interviews

In totaal zijn 18 diepte-interviews afgenomen met mensen die vanuit hun professie of vrijwilligerstaak bij de sportvereniging betrokken waren bij de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op sportverenigingen. Dit zijn drie groepsinterviews vier individuele interviews met vrijwilligers en bestuursleden van de sportverenigingen, vier interviews met de pedagogisch coördinator, twee met beleidsmedewerkers van Rotterdam Sportsupport en vijf met verschillende samenwerkingspartners uit de jeugdketen. In de interviews met de mensen van de sportvereniging is ingegaan op de manier waarop de inzet van de pedagogisch coördinator bij heeft gedragen aan het pedagogisch klimaat op de sportvereniging. Ook de thema's cultuurverandering binnen vereniging, draagvlak binnen de vereniging en bestuurlijk inbedding zijn in de interviews aan de orde gekomen. De interviews met de pedagogisch coördinator en de beleidsmedewerkers van Rotterdam Sportsupport hadden een brede insteek en gaven inzicht in de methodisch aanpak van de coördinator, of en op welke manier de inzet heeft geleid tot samenwerking met andere organisaties uit de jeugdketen, en over de randvoorwaarden waaronder een pedagoog op sportvereniging optimaal kan functioneren.

Casusonderzoek

Van drie jeugdleden van de sportverenigingen bij wie de pedagogisch coördinator problemen constateerde en over wie deze contact heeft gezocht met andere partijen uit de jeugdketen hebben we een casusbeschrijving gemaakt. Hiermee werd duidelijker hoe de samenwerking tussen de pedagogisch coördinator en verschillende andere betrokken partijen verliep en wat de inbreng van de pedagogisch coördinator voor deze jongeren heeft betekend. De casusbeschrijvingen zijn gemaakt op basis van vijf interviews per casus waarbij in ieder geval de jeugdige zelf, een ouder, de trainer of teamleider, de pedagogisch coördinator en een van de professionals uit de jeugdsector.

Dagboek

De pedagogisch coördinator heeft wekelijks een digitaal dagboek ingevuld over de werkzaamheden op de sportverenigingen. Het dagboek bestond uit een gesloten vragenlijst die in samenwerking met Rotterdam Sportsupport en op basis van de functieomschrijving is opgesteld. De vragen gingen over het aantal contacten met betrokkenen zoals professionals uit de jeugdsector, bestuursleden van de sportvereniging, trainers en vrijwilligers van de sportvereniging, ouders en jeugdleden.

---

10 Bij het eerste meetmoment hebben de pedagogisch coördinator en een andere medewerkers van Rotterdam Sportsupport de vragenlijsten met de kinderen afgenomen. Omdat dit een te grote belasting was voor hun werkzaamheden hebben zij hierna alleen de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut geholpen om een weg te vinden op de sportverenigingen.

Bijlage 2 Stellingen in de vragenlijst

Stellingen jeugdleden over het pedagogisch klimaat

De sfeer in de jeugdteams

- Ik vind mijn team leuk
- Ik kan goed met de meeste teamgenoten opschieten
- Ik voel me in dit team op mijn gemak
- Ik voel dat ik bij dit team hoor
- Ik speel goed samen met mijn teamgenoten
- Ik vind de spelers in mijn team aardig

Het gedrag van de jeugdleden

- Spelers in mijn team maken ruzie met elkaar
- Er zijn spelers in ons team die elkaar buiten de club lastig vallen
- Er zijn spelers in ons team die elkaar uitschelden
- In mijn team worden spelers gepest
- In mijn team roddelen spelers over elkaar
- Er zijn spelers in ons team die elkaar slaan of schoppen

De relatie tussen de trainer en de jeugdspelers

- Ik heb graag te maken met deze trainer. De begeleiding van deze trainer vind ik prettig
- Ik vind deze trainer aardig
- Deze trainer zegt dat de spelers goed gewerkt hebben
- Deze trainer stelt de spelers op hun gemak
- Bij deze trainer kan ik met mijn problemen terecht
- Deze trainer besteedt voldoende tijd aan alle spelers
- Deze trainer laat duidelijk merken als je iets goed hebt gedaan
- Deze trainer heeft echte belangstelling voor de spelers
- Deze trainer helpt je als je iets niet kan

De mate waarin de trainer de rust kan bewaren in zijn of haar team

- Er wordt bij deze trainer veel lawaai gemaakt tijdens de trainingen
- Omdat het zo onrustig is tijdens de trainingen van deze trainer kan ik bij de trainingen moeilijk opletten
- Ik vind de trainingen van deze trainer rommelig verlopen
- Het kost deze trainer veel tijd om de groep rustig te krijgen.

Stellingen ouders over het pedagogisch klimaat

De sfeer in de jeugdteams

De spelers in het team van mijn kind vinden het team waarin zij spelen leuk
Spelers in het team van mijn kind kunnen goed met elkaar opschieten
De spelers in het team van mijn kind voelen zich in het team op hun gemak
De spelers in het team van mijn kind hebben het gevoel dat ze bij de groep horen
De spelers in het team van mijn kind spelen tijdens de wedstrijd goed samen
De spelers in het team van mijn kind vinden elkaar aardig

Het gedrag van de jeugdleden

De spelers in het team van mij kind maken ruzie met elkaar
Er zijn spelers in het team van mijn kind die elkaar buiten de club lastig vallen
Er zijn spelers in het team van mijn kind die elkaar uitschelden
In het team van mijn kind worden spelers gepest
In het team van mijn kind roddelen spelers over elkaar
Er zijn spelers in het team van mijn kind die elkaar slaan of schoppen

De relatie tussen de trainer en de jeugdspelers

Mijn kind heeft graag te maken met deze trainer. Hij/zij vindt de begeleiding van deze trainer prettig
Mijn kind vindt de trainer aardig
De trainer zegt dat de kinderen goed gewerkt hebben
De trainer stelt de spelers op hun gemak
De spelers kunnen met hun problemen bij de trainer terecht
De trainer besteedt voldoende tijd aan alle spelers
De trainer laat duidelijk merken als een speler iets goed heeft gedaan
De trainer heeft echte belangstelling voor de spelers
De trainer helpt elke speler als dat nodig is

De mate waarin de trainer de rust kan bewaren in zijn of haar team

Er wordt veel lawaai gemaakt tijdens de trainingen
Spelers kunnen tijdens de training moeilijk opletten omdat het er zo onrustig is
De trainingen verlopen rommelig
Het kost de trainer veel moeite

Ouderbetrokkenheid

Ik ga kijken bij de trainingen van mijn kind
Ik help bij de sportvereniging (bij de trainingen, wedstrijden, sportkleding wassen, rijden naar wedstrijden e.d.)
Ik help mee bij activiteiten op de sportvereniging
Ik bezoek de ouderbijeenkomst(en) / informatieavonden van de sportvereniging

SDQ-vragenlijst jeugdleden

Emotionele problemen

Ik heb vaak hoofdpijn, buikpijn en ik ben misselijk
Ik pieker veel
Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen
Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen
Ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig

Gedragsproblemen

Ik word erg boos en ben vaak driftig
Ik doe meestal wat me wordt opgedragen
Ik vecht vaak. Het lukt mij andere mensen te laten doen wat ik wil
Ik wordt er vaak van beschuldigd dat ik lieg of bedrieg
Ik neem dingen weg die niet van mij zijn thuis, op school of op andere plaatsen

Hyperactiviteit en aandacht

Ik ben rusteloos, ik kan niet lang stilzitten
Ik zit constant te wiebelen of te friemelen
Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk om me te concentreren
Ik denk na voor ik iets doe
Ik maak af waar ik mee bezig ben. Ik kan mijn aandacht er goed bij houden

Contact met leeftijdsgenoten

Ik ben nogal op mijzelf. Ik speel meestal alleen of bemoei mij niet met anderen
Ik heb minstens een goede vriend of vriendin
Andere jongeren van mijn leeftijd vinden mij over het algemeen aardig
Andere kinderen of jongeren pesten of treiteren mij
Ik kan beter opschieten met volwassenen dan met jongeren van mijn leeftijd

Prosociaal gedrag

Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens
Ik deel gemakkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)
Ik help iemand die zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt
Aardig tegen jongere kinderen
Ik bied vaak anderen aan hun te helpen (ouders, leerkrachten, andere kinderen)

SDQ-vragenlijst ouders

Emotionele problemen/symptomen

Klaagt over hoofdpijn

Heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten

Vaak ongelukkig, in de put of in tranen

Zenuwachtig of zich vastklampend in nieuwe situaties, verliest makkelijk zelfvertrouwen

Voor heel veel bang en angstig

Gedragsproblemen

Heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen

Doorgaans gehoorzaam, doet gewoonlijk wat volwassenen vragen

Vecht vaak met andere kinderen of pest ze

Liegt of bedriegt vaak

Pikt dingen thuis, op school of andere plaatsen

Hyperactiviteit en aandacht

Rusteloos, overactief, kan niet lang stilzitten

Constant aan het wiebelen of friemelen

Gemakkelijk afgeleid, heeft moeite om zich te concentreren

Denkt na voor iets te doen

Maakt opdrachten af, kan de aandacht goed vasthouden

Contact met leeftijdsgenoten

Nogal op zichzelf, neigt er toe alleen te spelen

Heeft minstens een goede vriend of vriendin

Wordt over het algemeen aardig gevonden door andere kinderen

Wordt getreiterd of gepest door andere kinderen

Kan beter opschieten met volwassenen dan met andere kinderen

Sociaal gedrag

Houdt rekening met gevoelens van anderen

Deelt makkelijk met andere kinderen (bijvoorbeeld snoepgoed, snoep, potloden, enz.)

Behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt

Aardig tegen andere jongeren

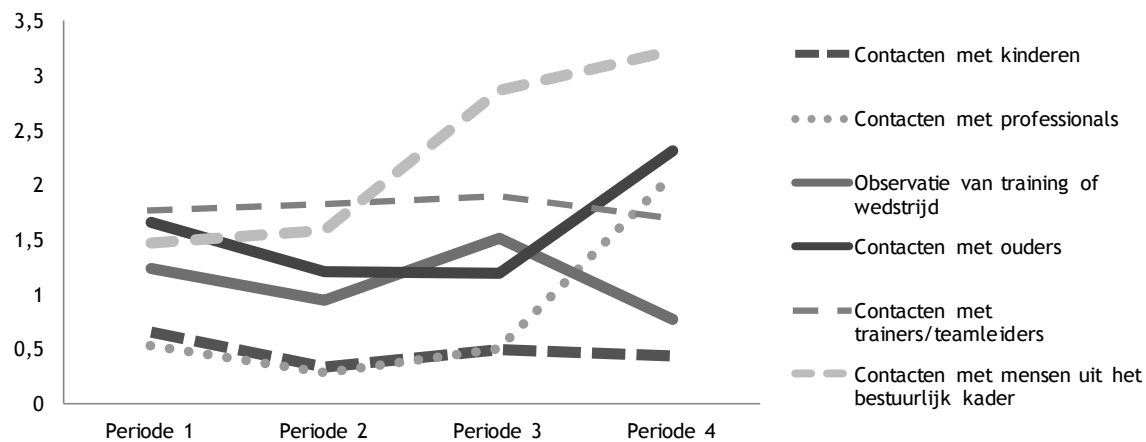
Biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen (ouders, leerkrachten, andere kinderen)

Bijlage 3 Figuren aantal contacten

Totaal aantal in de wekelijkse rapportage geregistreerde verschillende werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op de sportverenigingen

Gemiddeld aantal contacten per week met de verschillende doelgroepen, vergeleken over de tijd

Colofon

Opdrachtgever	Rotterdam Sportsupport
Auteurs	N.J. Hermens MSc, Dr. R.J.H. Gilsing
met medewerking van	Drs. N. Boonstra
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Foto's omslag	Rotterdam Sportsupport
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut
	Kromme Nieuwegracht 6
	3512 HG Utrecht
	T (030) 230 07 99
	E secr@verwey-jonker.nl
	I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-590-9

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2013. Eerste druk.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Tussen 2010 en 2012 ontvingen twee sportverenigingen uit de Rotterdamse deelgemeente IJsselmonde ondersteuning van een pedagogisch coördinator. Deze werd aangestuurd door Rotterdam Sportsupport en had als doelstellingen: bijdragen aan een duurzaam pedagogisch klimaat op de sportverenigingen en opgroei- en opvoedproblemen bij jeugdleden in een vroegtijdig stadium signaleren.

Uit onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut blijkt dat de werkzaamheden van de pedagogisch coördinator op de lange termijn kunnen bijdragen aan een positief opvoed- en opgroeiklimaat op sportverenigingen. De pedagogisch coördinator heeft er daarnaast voor gezorgd dat de sportverenigingen opvoed- en opgroei problemen bij jeugdleden in een eerder stadium signaleren. Deze rapportage bespreekt de onderzoeksresultaten en geeft een toekomstvisie op pedagogische ondersteuning van sportverenigingen en op de positie van sportverenigingen in de jeugdketen.

Deze brochure is
gedrukt en gesponsord
door IVA GROEP
Rotterdam.